“Masonluk Nedir ve Nasıldır” Adlı Kitap Üzerinde Analitik İnceleme ve Eleştiriler – 19-A

Masonlukta Dünya Görüşü - A

Kitapta bu bölüm çok uzun olduğu için ikiye bölündü.

Öteden beri sorulan bir soru vardır:

«Masonluğun kendine özgü belirgin bir felsefesi, bir dünya görüşü var mıdır, yok mudur?»

Hayli zaman önce kimi masonlar bu konuyu ele alıp uzun anlatımlarda bulunmuş. Bunlardan bazısı risale biçiminde basılmış. Günümüzde artık onları ele geçirmenin olanağı yok. Belki kütüphanelerde vardır.

Nitekim kitabı bu bölümü hazırlanırken onlardan da yararlanıldı. Ancak konunun değerlendirişimiz belki biraz dana geniş olacak.

Bu bağlamda üç ayrı yaklaşım görülüyor:

a) Masonluk, belirgin amaçları, kesin ve değişmez ilkeleri, yerli yerine oturmuş öğretisi olan bir kurumdur. Kendine özgü bir doktrini, bir dogması vardır. İstenirse **masonik doktrin** “Masonluğun dünya görüşü”, **masonik dogma** da “Masonluğun felsefesi” olarak anılabilir.

b) Masonluk, öğretimi bakımından dünyada gelmiş geçmiş çoğu felsefeleri, dünya görüşlerini değerlendirip bunlardan esinlenmiş, yararlanmıştır. Ancak hiçbirine bağlanmamış, hiçbirini en iyisi ve en doğrusu olarak benimsememiştir. Bu nedenle Masonlukta herhangi bir dogma ya da doktrin olmadığı gibi, **“masonik felsefe”** ve **“masonik dünya görüşü”** diye bir şeyden de söz edilemez.

c) Masonluğun amaçları, ilkeleri ve öğretimi, gerekli ve yararlı oluşlarını sürdürdükleri, çağdaşlıklarını korudukları sürece geçerlidir. Bunlar yüzyıllar boyunca zamanın, çeşitli akımların, bilgi gelişiminin, toplumsal olay ve olguların etkisiyle değişime uğramış ve yenilenmişlerdir. Bu değişim ve yenilenme günümüzde de sürmektedir. Bu nedenle, Masonluğun çağın koşul ve gereksinmelerine ayak uyduran, ileriye dönük bir dinamik felsefesi, öncelikle insancı (hümanist) nitelikli bir dünya görüşü vardır. Ancak bunlar ne bir dogma ne de bir doktrindir.

Bunların hangisinin asıl ve doğru olduğu incelenebilir ama bundan bir sonuç alınamaz.

Sadece yeryüzündeki mason kuruluşlarından bazılarının bu yaklaşımlardan birine, diğerlerinin ise ötekine eğilimli olduğu söylenebilir.

Bunların karşılaştırılmasına girişilince, Masonluktaki **"bölünmüşlük olgusu"** bir kez daha ortaya çıkar.

Yukarıdaki ilk yaklaşım (a) **"Tutucu Masonluk"** anlayışına yatkındır.

İkincisi (b) **"Liberal Masonluk"** anlayışının aşırı kanadına özgüdür.

Sonuncusu ise (c) yine Liberal Masonluk anlayışına uygundur ama bu kez ılımlı kanadının görüşünü yansıtmaktadır.

■ ■ ■

Bu kitabın önceki bölümlerinde, -özellikle 12. bölümde- Dünya Masonluğu'nda görülmekte olan bölünmüşlük olgusunun temelinde **"örgütsel düzen ilkeleri"** üzerindeki uyuşmazlığın yattığını belirtmiştik.

Bu uyuşmazlık çözümlenebilmiş olsa bile mason kuruluşlarının benimsediği ilkelerin ayrıntılarındaki çelişkiler ve aykırılıklar giderilmedikçe yani dünya çapında (evrensel boyutta) tek ve türdeş (mütecanis) bir "Masonluk Anlayışı" üzerinde birleşme sağlanmadıkça bu yaklaşımlardan hangisinin daha doğru olduğunu söylemek olanaksızdır. Her biri kendi görüşünün doğruluğunda direttikçe, tolerans gösterilmedikçe hatta karşılıklı ödünler verilmedikçe buna çıkar yol bulunamaz.

Ne kadar da önemli bir ilke şu **"tolerans"**!

Ancak hepsi bunu söylemde bırakıyor. İş eylemde de tolerans göstermeye gelince yürümüyor. Üstelik toleransı öncelikli bir temel ilke olarak alan ve ötekilerin göstermesi isteyenler bile sıra kendilerine geldiğinde kaçınıyor.

■ ■ ■

Burada ne denilmek istendiğini anlamamış olabilirsiniz. Kendi içinde çelişkili bir anlatım oldu.

Şöyle açıklayalım:

"A" Tanrı inancını zorunlu görüyor; "B" bunun zorunlu olmadığını söylüyor.

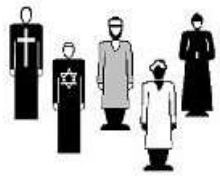
Toleranslı çözüm ise şöyle: **"Peki siz öyle yapın, biz böyle yapalım. Ancak bundan ötürü birbirimizi kötülemeyelim ve tanımazlık etmeyelim."**

Bu ister istemez Liberal Masonluktan yana bir çözüm önerisi oldu ama başka çare yok gibi… Nitekim başka çare olmadıkça bölünme sürecek.

Ancak şunu da bilelim: Hangi türünde olursa olsun Masonluğun ritüellerinde gelişigüzel törenler ve anlamsız sözler yoktur. Simgeler, alegoriler, özdeyişler ve çeşitli anlatımlar belirli bir hedefe yönelmiştir. Tüm bunlarla masonlara bir şeyler söylenmesi, bir şeylerin anımsatılması ya da sezdirilmesi, belli bir tarzda düşünüp değerlendirmeler yapmalarının sağlanması istenmektedir.

Nitekim bu tarz bir uygulama, -kapsam bakımından mason kuruluşlarının her birinde birbirinden biraz farklı olsa bile- Masonluğun bir **"dünya görüşü"**nün ya da felsefesinin bulunduğunu göstermektedir. Ezoterik sistemde çalışılması bunun hem kanıtı hem gerekçesidir.

DİNLER VE MASONLUK

Tarih boyunca Masonluğa yapılmış saldırılarda bir yanda Masonluğun başlı başına bir din ya da dinsel nitelikli bir tarikat olduğunu ileri sürenler diğer yanda ise masonların dinsiz ve inançsız kimseler olduğunu söyleyenler çıkmıştır.

"Tanrı", "din" ve "inanç" konularındaki masonik görüş ve benimseyişler, halk kitlelerinde alışılagelmiş olandan, toplumlarda genellikle "sözüne güvenilir" olarak tanınan din adamlarının tutumundan farklıdır. Bu fark, dinin ve inancın kendi bildiklerinden başka türlü olamayacağını savunanların Masonluğa karşıt bir tavır takınmaları için yeterlidir.

Beri yandan bu konu, çeşitli mason kuruluşlarının kendi aralarında birlik ve bütünlük kuramamış olmalarının da başlıca nedenlerinden biridir.

Localarda "din ve inanç" konusu üzerinde tartışma yapılması yasaklanmıştır ama bu Masonlukta dinsel inanç sahibi olmanın yasaklığı anlamına gelmez. Masonluğun din ve inanç konusuyla hayli yakın ilgisi vardır Bu ilgiyi ana hatları bakımından ikiye ayırabiliriz:

1. İlkelerinin ve ritüellerindeki öğretimlerin belirlenmesinde, çoğu dinlerden hatta mezheplerden ve tarikatlardan yararlanılıp esinlenilmiş olması;

2. Dinsel ve inançsal dogmalardan birçoğuna, -özellikle bilimsel nitelikli bilgi ve akıl verilerine uymayanlara- karşı çıkılması.

Bazı mason kuruluşları, benimsenmesini zorunlu gördükleri dinsel nitelikli bazı dogmalar belirlemiştir.

Bu yüzden Masonlukta hiçbir dogma olmaması gerektiğini savunanlar onlara "dogmatik" der.

Acaba bunlara "dinsel nitelikli" demek ne denli doğru?.. Çünkü bu o dogmalara bakıldığında, dinlerle pek uyuşmadığı görülüyor. Bu bakımdan "dinsel" değil de "inançsal nitelikli" hatta belki "mistik nitelikli" denilseydi, daha doğru olabilirdi.

Ancak bu, kendilerinin din ve inanç konusuna karşı ilgisiz kaldıkları anlamına gelmez.

Masonluğun temel konusu "insan"dır. Din ve inanç tarih boyunca insanın en çok önem vermiş olduğu, günümüzde de öncelikli tutmayı sürdürdüğü bir olgudur. Dolayısıyla hiçbir mason kuruluşu kendisini din ve inanç konusundan kesin bir şekilde soyutlayamaz.

Aslına bakılacak olursa, kendilerine "liberal" diyen mason kuruluşlarının bile dogmaları vardır. Benimsenen temel yasanın kapsamında birtakım dogmalar yer alır. Bunu temel ve töresel ilkeler izler.

Bunlar çağdaş, esnek ve değişebilir olsa da yürürlükte bulundukları sürece birer "dogma" sayılabilir. Ancak dinsel bir nitelik taşımakta olmayabilirler.

Bu nedenle kendilerini "liberal" olarak niteleyen mason kuruluşlarının tutucu bir eğilim benimseyenleri "dogmatik" diye, âdeta aşağılayarak suçlamaları haksızlık olmaktadır. Madem kendileri onlara oranla daha toleranslıdır, bu bağlamda da tolerans göstermeyi bilmelidirler.

Dönülüp dolaşılıp hep "tolerans" konusuna geliniyor ama Liberal Masonluk topluluğundaki hiçbir kuruluş bunu bir "temel ilke" olarak benimsememiş.

Localarda Din ve İnanç Tartışmasının Yasaklığı

Localarda bir "politika" bir de "din ve inanç" konusunda tartışma yapılması yasaktır.

«Bu yasaklama özgürlüğe aykırı olmuyor mu?» diye sorabilirsiniz. Nitekim öyle gören masonlar da var.

Bu yasak, özgürlüğe değil özgürlüğün kötüye kullanılmasına aykırıdır. Dirlik ve düzenin korunması içindir.

Bu sadece bir "tartışma yasağı"dır. Üstelik sadece din ve politikayı kapsar. Başka her konu üzerinde tartışılabilir. Ancak bu iki konu üzerinde masonlar birbirleriyle tartışamaz, tartışmamalıdırlar

Çünkü insanlar en çok bu iki konuda aşırı ölçüde duyarlıdır. Her mason "insan" değil midir?.. Masonluğa girmekle insanüstü bir nitelik mi edinmiştir?

Bu konuların locada tartışılması, masonlar arasında yer yer çekişme, sürtüşme, bunun sonucunda birtakım incinme ve kırgınlıklar doğmasına yol açabilir. Aynı kuruluşun üyeleri bile olsalar, her insan gibi masonların da çok farklı hatta yer yer birbiriyle çelişkili inanç, görüş ve eğilimleri olabilir.

Ancak dikkat: Bu yasaklama, gerek dinler ve inanç sistemleri gerekse politika konusu üzerinde hiçbir şey konuşulamayacağı anlamına gelmez. Bilimsel bir yaklaşımla ve yan tutmaksızın yürütülen inceleme ve irdelemeleri engellemez.

Burada "politika"ya iki temel yasak konusundan biri olduğu için değindik. Konumuz yalnızca "din ve inanç" olunca şu açıklamaları yapabiliriz:

Her kardeş istediği dinin inançlısı olabilir.

Localarımızda hiçbir kardeşe belli bir dine ya da inanç sistemine bağlanması ya da hiçbirine bağlanmaması, bağlanmış olduğunu bırakması ya da değiştirmesi önerilemez.

- Hiçbir mason, hem kendisinin hem diğerlerinin bu bağlamdaki sonsuz özgürlüğü nedeniyle, locaların çalışmaları sırasında kendi dinsel inanç ve benimseyişlerinin propaganda ya da savunmasını yapamaz; yapmamalıdır.
- Hiçbir mason, inançlısı olmadığı bir din, inanç ya da dinsel felsefeyi locanın çalışması sırasında aşağılayamaz ve kötüleyemez; buna kalkışmamalıdır.
- Her mason kendi inanç ve benimseyişlerini en iyisi ve en doğrusu sayabilir. Ancak bunları üyesi olduğu mason kuruluşuna ya da genel olarak Masonluğa mal edemez; böyle bir şeye heveslenmemelidir.

Bu sınırlamalar, herhangi bir masonun özel yaşamını, toplum içindeki etkinliklerini bağlamaz.

Masonluk ile bağdaştırmaması koşuluyla her mason, belli bir din ya da inancı yüceltip çevresindeki insanları yönlendirebilir. Tersine, isterse bir din ya da inanca karşı da çıkabilir. Ancak hepsine Masonluğun ilkelerini kendi özel yaşamlarında uygulaması önerilir.

Bunlar Masonluğun her türünde geçerlidir. Liberal nitelikli Masonluk ile tutucu ya da gelenekçi nitelikli olanlar arasında sadece şöyle bir farktan söz edilebilir:

Liberal Masonlukta bilimsel yaklaşımla, yansız bir tutumla, ölçüyü kaçırmamak koşuluyla tüm dinler ve dinsel inanç sistemleri eleştirilebilir.

Tutucu ve Gelenekçi Masonlukta "din ve inanç" konusunda yorum yapılamaz; özellikle teist nitelikli dinlerin inanç ilkeleri eleştirilemez. Çünkü onlarda böyle bir inanç, Masonluğu girebilmenin ve Masonlukta kalabilmenin ilk koşuludur.

Burada "gelenekçi" denilmiş olsa da ilgili kanattaki masonlar kendilerinin öyle bir nitelik taşımadığını "geleneksel" denilmesi gerektiğini belirtmektedirler.

Masonluğun Dinlere Karşı Tutumu

Konu "din ve inanç" olunca, hem Tutucu ya da Gelenekçi Masonluk hem Liberal Masonluk anlayışını benimseyen kuruluşların benzer bir yanılgıya düştüklerini görüyoruz.

Hepsi de sadece kendi görüşlerinin doğru olduğunu ileri sürüyor.

Bu kadarla kalmayarak bunu tüm Dünya Masonluğu'na mal eder bir tarzda açıklamalar yapıyorlar.

Masonluktaki **"bölünmüşlük olgusu"**nu ayrıntılarıyla bilmeyen bir kişi, ister istemez bunlardan birinin etkisinde kalabilir. Masonluğun yalnızca bu türlü olduğu ve başka türlü olamayacağı kanısına kapılabilir.

Nitekim öyle olmuştur. Masonlar da kendi bireysel görüş ve eğilimlerine tam olarak uymasa bile üyesi oldukları kurumun benimsediği anlayışı savunmayı öngörmüştür. Bunu körü körüne yapan, buna olasıya bağnazlıkla sarılanları da vardır.

Yazarın bu sözleri sanki "antimasonik" gibi…

Oysa hep birlikte savaşım (mücadele) içinde olmaları gereken iki temel olgudan biri "bilgisizlik" (cehalet) diğeri "bağnazlık" (taassup) değil mi?.. Bu durumda kimi masonların bilgiçlik taslarken kendi bilgisizliğini gösterdiği, Masonluğun dışındaki bağnazlığa karşı çıktığını ileri sürerken üyesi olduğu bu kurumun içinde bağnazlık ettiğinin farkına varamadığı görülmektedir.

■ ■ ■

"Tutucu Masonluk" terimi yerine **"Teist Masonluk"** terimi de kullanılabilir. Çünkü bu tür Masonlukta herhangi bir inanç değil özellikle teist nitelikli bir dinsel inanç zorunluluğu vardır.

Fakat bu pek bir şey değiştirmez. Çünkü "teist" olarak nitelenebilecek bir Masonluk anlayışından yana olanlar, benimsedikleri ilkelerin ve ritüellerindeki öğretimin temelinde bir "dogma" bulunduğunu hiç de yadsımayarak, karşı çıktıkları dogmaların ancak kendi benimsediklerinden sonra gelenler olduğunu belirtir. Bu tutumun "bağnazlık" değil Masonluğun öz, asal gereği olduğunu ileri sürerler. Dolayısıyla, teist nitelikli bir inanç ilkesini Masonluğun temelisayan mason kuruluşlarının topluluğuna "Tutucu Masonluk" demek, hiç de onu küçük görmek sayılmaz. Kaldı ki, çoğunun görüşü uyarınca, tutuculuk (muhafazakârlık) hiç de kötü ya da yanlış bir şey değildir; aksine bir meziyettir.

Peki ama şu "teist nitelikli anlayış" nedir?.. Bu kitabın daha önceki bölümlerinden birinde açıklanmıştı ama burada da hiç olmazsa bir dipnot olarak belirtilmeliydi. Bu eksiği kısa bir tanımla giderelim:

Teizm: Evreni yaratan ve yöneten, kaza ve kadere egemen olan, insan niteliğinde fakat insanüstü güçleri bulunan, kulları olan insanlara buyruklarını "vahiy" yoluile ileten, kişilikli bir Tanrı'nın varlığını savunan dinler ve dinsel öğretilerin genel adı,

Liberal Masonlukta **"tam ve kesin bir vicdan özgürlüğü"** diğer özgürlüklerin hepsinden daha çok önemsenir. Bu özgürlük yalnızca masonlar için değil, tüm insanlar için gözetilir.

Bu durum, dinler ve inançlar küçümsenip kötülenmediği sürece Liberal Masonluğu genel olarak bunlarla bir çelişki, bir karşıtlık içine sokmaz. İsteyen istediğine inanır.

Fakat bu tutumuyla Liberal Masonluk, dinsel kurumlarla karşıtlığa, uyuşmazlığa girer. Çünkü dinsel kurumlara göre insanın böyle bir özgürlüğü olamaz. Üstelik Liberal Masonluğun tutumu hiçbir inancı olmayan insanlara hatta Ateistlere bile özgürlük hakkı tanımaktan yanadır.

Oysa dinsel kurumlar insan için "inanç özgürlüğü"nü benimsemekte olsalar bile *"inançsızlık serbestliği"* diye bir şeyi hoşgörüyle karşılayamaz.

Nitekim işte bu noktada Gelenekçi Masonluğun tutumunu daha iyi görebiliyoruz. Bu tür Masonlukta belli bir dinsel inanç dayatması yoktur ama *"inançsızlık serbestliği"* de yoktur. Masonluğa girecek her adayın ve Masonlukta kalacak her masonun en azından bir **"Yaradan"**ın varlığına inanması zorunlu görülür. Sonrası kendisine bırakılır.

■ ■ ■

Bu bağlamda işin içine bir de **"ruhun ölümsüzlüğü"**ne inanmak diye bir sorun girmektedir. Yeryüzünde bu zorunluluğu, Anglosakson Masonluğu topluluğunun lideri durumunda olan İngiltere Birleşik Büyük Locası 1929 yılında yayınladığı "Tanıma Koşulları" çerçevesinde ileri sürmüştü. Birçok obediyans da o nedenle kabul etmişti.

Nitekim Türkiye'de onlara 1970 yılında Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Büyük Locası da katıldı; o tarihte o büyük locanın üyesi olanlar kendi özgür buyrultularıyla, içtenlikle benimsese de benimsemese de…

Fakat birkaç yıl önce İngiltere Birleşik Büyük Locası bu zorunluluğu kaldırdı; bu bağlamdaki olası niyeti bambaşka olsa da…

Peki şimdi ne olacak?

Anglosakson Masonluğu topluluğundaki diğer birçok obediyans ne yapacak?

Yaşarsak gelecekte göreceğiz. İngiltere Birleşik Büyük Locası bu zorunluluğu kaldırırken, başkalarının da buna uyması gerektiğini belirtmedi; bunu tüzüklerine geçirmelerini ya da teyit etmelerini istemedi.

Ne garip ve anlaşılmaz bir durum!

■ ■ ■

Ruhun ölmezliği ya da ölümsüzlüğü…

Kimilerine göre böyle bir şey "yok".

Hatta kimilerine göre "ruh" diye bir şey bile yok. Varsa bile beden ile birlikte doğar, onunla birlikte ölür.

Kimilerine göre de "belki vardır".

Bilim, henüz kendi yöntemiyle varlığını kanıtlamadı.

Yokluğunu da kanıtlamadı.

Zaten bilim, kanıtlarsa bir şeyin var olduğunu kanıtlar; yok olduğunu değil.

Bilimsel yaklaşıma göre "varsa", beden öldükten sonra ölümsüz olup olmadığı ayrı bir konudur ve o da bilimsel yöntemle araştırılır.

Ancak şayet "var" olduğu belirlenirse; o "ruh" dinlerin tanımladığı biçimde olmayacaktır; belki bir başka türlü…

■ ■ ■

Tutucu Masonluktaki teist nitelikli inanç zorunluluğu, "vicdan özgürlüğü"nün ortadan kaldırılması değil, buna bir alt sınır yani başlangıç noktası konması demektir. Vicdan özgürlüğü gene vardır ama ancak belli temel dinsel inançların benimsenişinden sonra başlar.

Örneğin isteyen Müslüman, isteyen Katolik, isteyen Budist olabilir ama Ateist, Paganist ya da tanınmayan bir başka dinden olamaz.

Bu tutum Tutucu Masonlukta bir **inanç disiplini** olduğunu gösterir. Masonluğun evrensel amaçlarına yönelebilmesi için, masonların **"belirgin nitelikli inanç sahibi kimseler"** olması zorunlu görülür.

Bu da bir bakıma masonlar ile haricîler arasında bir öncelik ya da üstünlük ayırımıdır. Tutucu Masonluğa göre bu hiç de yadırganacak bir şey değildir çünkü masonlardan tüm diğer insanlara örnek ve önder olmaları beklenir.

Zaman Etkeni

İnsanlık tarihi boyunca herhangi bir dinin sistemi, öğreti ve yükümlülükleri düzenlenirken, insan aklının boyutları, düşünme yeteneği ve evrimsel doğrultuda becerisi hayli küçümsenmiştir.

Bu küçümseme her bir din için doğduğu yerin ve dönemin koşulları göz önüne alınırsa olağan karşılanabilir.

Çünkü hangi toplumda olursa olsun, çağlar boyunca halk kitlelerinin büyük çoğunluğunu bilgisiz (cahil) ve düşünme yeteneğini kullanamayan ya da kullanmak istemeyen insanlar oluşturmuştur.

Dinler toplumun çoğunluğunu oluşturan bu kitleler için kurulmuştur. Düşünüleri gelişmiş olanlar ise -dinin tümüne karşı çıkmasalar da- deneysel bilgiye, akıl ve mantığa aykırı olan öğelerini ayıklamaya girişmiştir.

Dinsel kurumlar, bu gibilerin halk kitlelerini etkilemesini önlemek istemiştir.

Bu bakımdan dinsel kurumlar ile egemen yönetici güçler el ele vererek, bir çıkar birliğinde buluşmuştur. Bunun sonucunda ortaya gizemci (mistik) tarikatlar da çıkmış ama pek sınırlı bir düzeyde yaygınlaşabilmiştir.

Çünkü din adamları ilkelerinin doğruluğunun her zaman geçerli olacağı kanısını yerleştirmeyi başarmıştır. İnsan aklının, becerilerinin, toplumsal yapının, hem bireyin hem toplumun gereksinmelerinin, bilginin ve teknolojinin değişmeyeceği sanılmıştır.

Oysa insan aklı ve yeteneği hiç de sanıldığı gibi sınırlı değildir. Gerçeklerin araştırılması, insanın hiçbir zaman doyuma varamadığı uğraşılarından biridir.

Nitekim Avrupa kıtasında insan aklı, onu zincire vuran Ortaçağ karanlığının boyunduruğundan sıyrıldıktan sonra insanın becerilerinin sınır tanımazlığını ortaya koymuştur. 19. yüzyıl ortalarından başlayarak, tarih boyunca insanlara **"mutlak gerçek"** diye yutturulmasına çalışılan birtakım masalların, gerek akıl gerekse çağdaş ve bilimsel nitelikli bilgi ile çelişmeyecek biçimde açıklanması zorunlu olmuştur.

Çağlar boyunca bilim ile din arasında süregelmiş olan savaşımdaki üstünlük artık bilimden yanadır. Bu yüzden, günümüzde dinsel kurumlardan bazıları bilim ile de yakından ilgilenmek, dinin bilim ile herhangi bir çelişkisinin olmadığını ortaya koymak zorunluluğunu duymaktadır.

Nitekim bu nedenle Papalık, din ve bilim adamlarından oluşan bir kurul kurdu.

Dinlerin Temel Niteliği

Her din insanları toplu olarak iyiliğe ve doğruluğa yöneltmeyi öngörür. Hiçbir din ya da inanç sistemi insanlara kötülük etmeyi önermez ve aşılamaz.

Dinler arasında özellikle töresel bakımdan birtakım farklar vardır. Bunlar değer yargılarının farklı oluşundan kaynaklanmıştır. Her din oluşturulduğu toplumsal yapının o çağdaki gereklerine uyarak iyileştirici ve birleştirici olmayı öngörür.

Çağdaş Masonluğun öğretiminin kapsamı oluşturulurken dinlerin çoğundan yararlanılmış olması bundan ileri gelir.

Ancak Masonlukta dinlerin kapsamları yetersiz bulunmuştur. İnsanlar için çizmiş oldukları sınırlar, akıl yolu ile ve çağın gereklerine uygun bir şekilde aşılmıştır.

Masonluk dinlerin sınırlarını zorlayan ve aşan tek kurum değildir. Tarihteki çoğu gizemci nitelikli dinsel temelli tarikat, kendi özgün dinlerinin sınırlarının dışına çıkmıştır. Özellikle bir kutsal kitabı bulunan dinlerin gizemci tarikatları, özgün dine gösterdikleri saygıdan ötürü "Kutsal Kitap"ta açıkça söylenmiş olanların ardında gizlenmiş derin anlamları aramaya, dolayısıyla gerçekleri araştırmaya girişmiştir. Masonluk, dinsel tarikatların öğretilerinden de yararlanmıştır.

Masonluğun bu özelliği onu dinler ile çelişkiye düşürmez. Fakat din adamları gerçeklerin yalnızca kendi dinlerinde hatta doğrudan kendi ellerinde olduğunda direttikleri sürece, masonlar ile din adamları arasındaki çekişme sürecektir.

Din Adamları

Aslında tüm dinler en temiz düşüncelerle ve insanların iyiliği için olgun amaçlarla kurulmuş, daha sonra din adamlarının elinde yozlaştırılmıştır.

Din adamları bu kadarla kalmamış, dinleri ve inançları bireysel ve zümresel çıkarları doğrultusunda kullanmışlardır. Bunun bir yan ürünü olarak dinlerin arasındaki farklar abartılmış, aralarında uçurumlar oluşturulmuştur.

İnanç bireysel bir olgudur. Din ise toplumsaldır.

Aynı inancı benimseyenler bir araya geldiğinde ya da bir toplum oluşturan insanların benimsedikleri inançlar özdeşleştiğinde buna "din" denir. İnsanlar kendi dilekleriyle öznel inançlarını bir yana bırakır, bir öğesi oldukları toplumun dinine bağlanır. Toplumda din çok önemsendiğinde, farklı dinleri olan toplumlardaki dinsel çekişme artık salt dinsel bir alanda kalmaz, toplumsal çatışma biçimini alır.

Olasıya bağnazlığa saplanan din adamları, kendi dinlerinden başkasını doğru saymayıp dehşetli boyutlarda kötülemeye girişmiştir. Başka dinlere bağlanmış olanları *"Tanrı'nın hoş karşılamadığı insanlar"* olarak göstermişlerdir.

Din adamlarının insanlığa yapmış olduğu en büyük kötülük, dinleri uğruna toplumları kışkırtıp birbirlerine düşman etmektir. İnsanlık tarihi boyunca en kanlı savaşlar din ve mezhep çatışmalarından çıkmıştır.

Bu durumda bazı dinlerin kötülüğü de öngörebildiği ortaya çıkmaz mı?

Ne yazık ki günümüzdeki din adamlarının da kendilerini bu olumsuz tutkudan sıyırmak, bunu bir nebze olsun değiştirmek yolunda çaba gösterdiği pek görülememektedir.

Masonluğun belki de en büyük savaşımının böylesine bir dinsel bağnazlık ile olduğu söylenebilir. Yoksa Masonluk ne dinlere karşıdır ne de insanların dinsel inançlarını değiştirmeyi ya da kaldırmayı amaçlamaktadır. Hatta genelde din adamlarına da karşı değildir çünkü Masonlukta bir din adamının da toplumsal yapıda bir yerinin, bir işlevinin, bir görevinin olduğu benimsenir. Nitekim tarih boyunca birçok din adamının etkin bir mason olduğu görülmüş, günümüzde de görülmektedir. Kuşkusuz din adamları arasında istisnalar vardır.

Bu açıdan Tutucu Masonluk ile Liberal Masonluk arasında herhangi bir fark, bir çelişki yoktur. Önemli olan nokta, bir "din adamı" olan kişinin görevini ve sorumluluğunu daha geniş bir görüş açısıyla kavraması, görevini bu bilinçle yerine getirmesidir. İnsanları ve toplumları hiçbir bakımdan kötülüğe değil, her bakımdan iyiliğe yöneltmesidir. Kimseyi uydurma şeylerle ve varsayımlarla kandırmaya kalkışmayıp gerçekleri anlatmasıdır. Dini bireysel ya da zümresel tutkular uğruna kullanmaması, yozlaştırmamasıdır. Hepsinden önemlisi din ya da inançları başka olanları hor görmemesi, kendi dininden olanları da aynı toleranslı tutum ve davranışa yöneltmesidir.

Masonluğun Dinlerle Uyumu

Hiçbir din sadece dogmalardan oluşmaz. Tapınma yöntemleri ve inançlı bir kişinin dinsel yükümlülükleri bir yana bırakılacak olursa, her dinin kapsamında çok olumlu yanlar vardır. Bunların büyük çoğunluğu da insanların erdemler edinmeleriyle ilgilidir.

İster uyarma (ikaz) ister aşılama (telkin) ya da önerme (tavsiye) biçiminde olsun, dinlerde insanlardan uymaları istenilen düşünü ve davranışlar arasında en önemlilerinden birkaçını şöyle sıralayabiliriz:

- İyi, doğru ve dürüst insan ol.
- Yoksullara ve düşkünlere yardım et.
- Yakınlarını ve güçsüzleri koru.
- Başkalarını kıskanma ve onların haklarına el uzatma.
- Öz varlığına egemen ol; içtepisel nitelikli isteklerini frenle.
- Bencillikten, kendini beğenmişlikten, maddî tutkulardan kaçın.
- Doğaya ve tüm canlılara karşı sevgi besle.

Tüm bunlar ve dinlerin içerdiği bunlara benzer diğer bazı töresel öğütler Masonlukta da benimsenmiştir.

Bu kadarla da kalınmayarak, dinlerin bilimsel nitelikli bilgilerle çelişkili olmayan, akıl ve mantığa uygun, bilgeliği teşvik edici, insanların ve toplumların evrimine yönelik ilkeleri masonik öğretimin kapsamına alınmıştır. Bu yüzden ritüellerde dinlerden esinlenilerek düzenlenmiş birçok özdeyiş, anımsatma, uyarı, öğüt, simge ve alegori görülür. Törenler ile bazı dinsel âyin ve geleneksel uygulamalar arasında benzerlikler bulunmasının nedeni de budur.

Masonlukta din ve inancın insanlar için en iyi davranış yolunu gösteren bir mutluluk kaynağı olması gerektiği benimsenir. Bu yüzden masonların din ve inancına karışılmaz.

Masonluğun dinler ve inançlarla hiçbir alıp veremeyeceği, uyuşmazlığı yoktur; bireysel olarak olmamalıdır. Yeter ki, insanlar ve toplumlar bilgisizliğe tutsak edilmesin, batıl saplantılara yöneltilmesin, bağnazlığa gömülmesin. Yeter ki, dinler insanların özgürlüğünü engellemesin, dogmaları bilimsel yöntem ve akıl yoluyla bulunmuş olan gerçeklerin üzerinde tutmaya kalkışmasın, insanlar arasında bozgunculuk yaratmasın, dostluğu ve barışı zedelemesin.

Dinler ile Masonluk Arasındaki Uzlaşmazlıklar

Genel olarak dinden söz edilince sadece **"semavî dinler"** anlaşılıyorsa, Tutucu Masonluğun bunlara en çok uyum gösteren Masonluk türü olduğu söylenebilir.

Ayırımsız ve adlandırmasız olarak tüm dinlerden söz ediliyorsa, -belki buna şaşırabilirsiniz- Tutucu Masonluğun dinlerle olan çelişkileri, Liberal Masonluğa oranla çok daha belirgindir. Çünkü Tutucu Masonlukta öncelikle benimsenmesi zorunlu tutulan dinsel nitelikli birtakım dogmalar vardır. Bunlar sadece teist nitelikli dinlerin dogmalarıyla uyumludur; dünya yüzünde yaygın diğer birçok dinin inanç ilkeleriyle uyuşmaz.

Öyle ya; Budizm, Hinduizm, Şintoizm, Mazdaizm gibi dinler de var.

Ancak bu uyuşmazlık Masonluğun kendi içinde geçerli tutulur.

İngiltere Birleşik Büyük Locası, Masonlukta hangi din kitaplarının geçerli olduğunu belirtmiştir. İlgili bildirgesinde adı geçen kitapların bazısı, teist nitelikli bir dine özgü değildir. Ancak bu tolerans, yalnızca "o tür inançlarda kutsal sayılan kitapların da mabette bulundurulabileceği" biçimindedir. Fakat tek başlarına değil, mutlaka bulundurulması zorunlu olan "Kutsal Kitaplar"ın yanı sıra ve sadece gerektiğinde yer alabilirler.

Anglosakson Masonluğu'nda böylece o dinlerin inançlıları da Masonluğa girebilmektedir. Her birinin, -dinsel inancının gereği her nasıl olursa olsun- "Evrenin yaratıcısı ve yöneticisi, tüm insanların babası olan Tek Tanrı"ya, inanmış olmaları gereği kaldırılmamaktadır. Bu ise Tutucu Masonluğu dünya yüzündeki dinlerden birçoğu, hem de büyük bir çoğunluğu ile uyuşmaz duruma sokmaktadır.

Liberal Masonlukta ise dinlerin dışında kalmak öngörüldüğünden, uyuşmazlıklar daha azdır.

Böylece yazar Liberal Masonluk'tan yana olduğunu mu ortaya koyuyor?

Tutucu Masonluk anlayışını benimseyen kuruluşların üyesi olan masonların bireysel eğilimleri ise Liberal Masonluk topluluğunda yer alanlardan pek farklı değildir. Çünkü Masonluğun ilgi ve uğraşı alanı sadece birtakım inanç ilkelerinin benimsenmesiyle kalmaz. Tutucu Masonluk kanadında yer alan kuruluşların üyesi olan masonlar da gerçeklerin araştırılmasında, insanın ve insanlığın evriminde bilimsel yöntem ile akıl ilkelerine güvenir.

Bu bakımdan Tutucu Masonluk anlayışını benimseyen bir mason kuruluşunun üyeleri de teist nitelikli dinsel inançlara körü körüne bağlı değildir. Tek farklı tutumları, üyesi oldukları kuruluşun kurallarına saygı göstermek, teizme aykırı nitelikli konuların localarının gündemine getirmekten sakınmaktır.

Evrenin Oluşması ve Canlıların Yaratılışı

Teizme göre evrende hiçbir şey yok iken, evren bile yok iken var olan Tanrı her şeyi yoktan var etmiştir. Saltık (mutlak) güç sahibi olan Tanrı öyle istediği için öyle olmuştur. Evrendeki her canlı türü Tanrı tarafından belli bir tanrısal gerekçeyle yaratılmıştır.

Bunlara böylece inanılması gerekir. İnsan aklı Tanrı'nın mutlak gücünü kavramaya yetmez. Bu nedenle de **"yaratılış gizemi"** bilim ya da akıl yoluyla çözümlenemez. İkisiyle birden de…

Bilimde ise böylesine kesin, tartışılamayan, sınamaya gelmeyen, öyle olduğu için öylece kabul edilmesi gerekli görülen yargılara bağlanılamaz.

Aslında bilim de salt akıl üzerine kurulu değildir. Gerçeklerin salt akıl yolu ile bulunabileceğini "idealist (düşünceci) felsefeler" savunur.

Bilim ise ancak gözlem yoluyla sağlanmış ve deneysel olarak doğrulanmış bulgulara, bunların aynı koşullar altında yinelendiğinin görülmesiyle işlerlik kazanan **"doğa yasaları"**na güvenir.

Bilim, çağlar boyunca, evrensel olguların bağlı olduğu yasaları, gözlem yolu ile saptanan olayların nedenleri ile bunların sonuçları aralarındaki bağlantıları aramıştır. Bu arayışının çeşitli evrelerinde, evrenin nasıl oluştuğuna ilişkin bazı kuramlar (teoriler) oluşturmuştur. Elde edilebilmiş belirli bulgulara dayanılarak belli bir zaman diliminde "doğru" sayılan bazı kuramların, sonraki bir zaman diliminde evrensel gerçeklerle uyum göstermediği saptanmıştır.

Bilimin bu tutarsızlığı çoğu insanın "bilim"e olan güvenini yitirmesine neden olmuştur. Bu etkiyle teizme yönelen çoktur.

Fakat burada gözden kaçırılmakta olan önemli bir nokta vardır: Geçmişteki bilimsel bulguların ve ortaya konmuş kuramların yanılgılarını belirleyen teizm ya da din değil, yine bilimdir. Teizmi benimseyen ve savunanların yanılgısı, bilimin de teizm gibi statik, kesin ve değişmez sanılmasındadır. Öyle olması beklenir ama öyle değildir işte…

Bilimde bu yapılacak olursa -üstelik yapılmıştır da- bilim niteliğini yitirir.

Bilim insanları, gerçeklerin araştırılmasında, tarihin hiçbir döneminde hatta Ortaçağda bile direşmeyi elden bırakmamıştır. Kendilerinden öncekilerin nerede ve nasıl yanılgıya düştüklerini bularak bunu gidermek, gerçeklere daha çok yaklaşmak için çalışmalarını sürdürmüşlerdir. Bu uğraşıların ürünü olarak, daha yeni bilimsel kuramlar oluşturulmuştur.

Bilimin çağımıza kadar gelişebilmiş olan bulgularına göre canlıların oluşumu, değişimi, başkalaşımı, birleşmeleri, bölünmeleri, çoğalmaları ve diğer işlemleri birtakım fiziksel, biyokimyasal, radyoaktif ve kozmik etkiler altında ortaya çıkan **"doğal olaylar"**dır. Birçoğunun nedeni ve nasılı çözümlenmiştir ama henüz çözümlenememiş olanları daha çoktur.

Evrenin oluşumuna ilişkin kuramların doğruluk düzeyi henüz kanıtlanamamıştır. Ancak bilimsel yöntem uyarınca bu sorunda bir başlangıç hipotezi olarak **"tanrısal güç"** kavramının alınması yanlıştır. Eğer evreni yaratan bir tanrısal güç ise bilimsel düşünüş yöntemi uyarınca bunun da oluşması için daha önce gelen bir neden gerekecektir. Böylece o **"ilk neden"** sonsuzluğa uzanır. Belki "total enerji" diye bir kavramdan söz etmek gerekir.

Bilim dine karşı değildir. Din ile bir alıp veremediği olmadığı gibi, *"dinin gereksizliğini ileri sürmek"* gibi bir çabası da yoktur. Üstelik bilim "Tanrı'nın varlığı"nı da yadsımaz. Bu konular bilimin ilgi ve uğraşı alanı dışındadır.

Ancak dinlerin bilim ile alıp veremeyeceği vardır. Çünkü bilim, her geçen gün dinlerin dogmalarından birini daha çökertmektedir. Dinlere karşı olduğu için değil, insanlığı evrensel gerçeklere daha çok yaklaştırabilmek için…

Bazı felsefe sistemleri dinin gereksizliğini ileri sürer. Bazıları *"Tanrı diye bir şeyin yokluğu"*nu kanıtlamaya uğraşır. Doğrudan dinsel nitelikli olmamakla birlikte bunlara karşıt felsefeler de vardır. Bunlardan hiçbirinin bilim ile ilgisi yoktur. Bilim, yalnızca kendi yöntemiyle teizmin bazı yargılarının yanlışlığını ortaya koymakta ve doğruyu bulmaya çalışmaktadır. Bunu yaparken özellikle teizmi hedef almakta değildir; bu bir yan sonuçtur.

Masonluk din ile çelişkiye düşen felsefelerden değil, bilimden yanadır.

Yazarın bireysel görüşü bu… Masonluğun tümü için geçerli sayılamaz.

Doğa Olaylarının İrdelenmesi

Teizme göre doğa olayları ve afetler Tanrı'nın buyrultusuyla oluşur. Bunlar insanlara dünya yüzündeki yaşam sırasında verilen ödüller ve cezalar olup inanmak gerekir. İnsan aklı yetersiz olduğu için olayların gerekçesini kavrayamaz.

İnsan belki Tanrı'nın karar ve uygulamalarında adaletsizlikler olduğu kanısına kapılabilir. Bu bir yanılgıdır. Tanrı'nın nasıl düşünüp nasıl yargıladığını, kendi düşünce tarzı ve sınırlı yetisiyle yorumlayıp benzeştiremez. Her şeyi gören ve her şeyi bilen Tanrı'nın her işi de doğru ve gereklidir.

Teizme göre Tanrı tüm canlılara dilediğince yaşam verir; onları dilediğince yaşatır ve verdiği bu canı dilediğince geri alır. İnsan için asıl önemli olan, bu dünyadaki değil, bedensel ölümünden sonraki "öteki dünyadaki yaşam" olmalıdır.

Bilim, doğal olayların birçoğunu nedenleri ve bağlı oldukları yasalarla birlikte açıklamıştır. Bunların ardında ille de bir tanrısal buyrultu (ilâhî irade) arama çabasının yanlışlığını savunur.

Bilimin teist nitelikli dinler ile çatıştığı en önemli nokta budur.

Aslında dinler doğa olaylarıyla, hele "cansız doğa" ile ilgilenmez. Bilim bu alanda hayli başarılı olduğu için, din geri çekilmiştir.

Ancak günümüzde bilimler yalnızca doğrudan fiziksel bir nitelik taşıyan doğa olaylarını değil, geçmişte "doğaüstü" olarak nitelenmiş "klâsik fizik ötesi" olayları bile bilimsel yöntemle açığa kavuşturmaya başlamıştır.

Yazar bu noktada galiba "kuantum", "dalgalar mekaniği", "atom altı oluşumlar" gibi konulardan söz ediyor ama bunu açıkça belirtmemiş.

Bugün için "evrenin boyutları"nın henüz bilinmezliği göz önünde tutulursa, insan aklının ve becerilerinin egemen olduğu bilimlerin aydınlatmış olduğu gerçekleri yenilerinin kovalayacağı bellidir.

Bilime göre insanların gerek kendilerinin gerekse diğer canlıların yaşamları açısından salt yaşamı önemseyerek "iyi ve yararlı" ya da "kötü ve zararlı" diye nitelendirdiği doğa olaylarının oluşmasında bir tanrısal gücün, dolayısıyla **"alın yazısı"** (kader) denilen olguyu aramak çıkmaza saplanmaktan başka bir şey değildir.

Bilim bir kez de bu nedenle teizm ile çelişkiye düşer. Çünkü bugüne kadar teist görüşlerin *"Bilinemez!"* dediği birçok şey bilim yoluyla anlaşılıp kavranmış, *"Olamaz!"* dediği birçok şey de bilimsel bulgularca desteklenen teknoloji tarafından olur edilmiştir.

Erdemli İnsan

Teizme göre erdemli insan, "Tanrı'nın dileğinin yerine getiren"dir. Tanrısal buyruklara uyar, tapınma yükümlülüklerini de aksatmaz.

Gerçekten "tanrısal buyruklar" mı, yoksa din adamlarının öyle olduğunu ileri sürdüğü dogmalar mı?

Bunun öncelikli koşullarından biri Tanrı'nın indirdiği "Kutsal Kitaplar"ın yargılarına inanmaktır. Böylece "öteki dünya"da "cennet"e girmeye hak kazanır. Tanrı'ya inanmayan, inansa bile Tanrı'nın "Kutsal Kitap"ta yer alan buyruklarına uymayan kişi "cehennem"de acı çekecektir.

Böyle bir konu doğa bilimlerinin ilgi ve uğraşı alanı dışında kalır. Bununla ancak sınırlı bir düzeyde olmak üzere sosyal bilimler ilgilenebilir.

Sosyal bilimler toplumlarda dinin gereğini ve yararını yadsımaz hatta gerekli ve yararlı bile bulur. Fakat teizmin erdemlerle bağlantılı yargılarına karşı çıkarlar.

Sosyal bilimlere göre toplumdaki insanlar "iyiler" ile "kötüler" diye ikiye ayrılamaz. Her insan kendi benliğinde hem iyilik hem de kötülük öğelerini bir arada taşır. Öz varlığını yetkinleştirme isteminde olan ve bunu yapabilecek gücü duyumsayan kimse iyiliğe eğilimlidir. Böyle bir istemi taşımayan ya da kendinde bu gücü bulamayan kimse ise ille de kötülüğe eğilimli değildir ama toplumsal etkilerle yönelebilir.

Masonluktaki Tanrı Anlayışı

Bu başlık üzerine hemen *«Masonlukta Tanrı anlayışı diye bir şey mi var?»* diye sorabilirsiniz.

Belki başlık yanlış oldu. ***"Masonlukta Tanrı Anlayışının Değerlendirilmesi"*** desek daha iyi olabilirdi. Nitekim Cemil Sena'nın en önemli büyük yapıtlarından biri ***"Tanrı Anlayışı"*** adlı kitaptır. Piyasada artık bulunamayan o kitapta Masonluktan söz edilmez ama çağlar boyunca insanlığın tanrı anlayışı enine boyuna irdelenir. Liberal Masonlukta tanrı anlayışı her kardeşin kendi özgür değerlendirilmesine bırakılır ama Tutucu Masonlukta öyle değildir.

"Allah", "Tanrı" ya da bunlarla eş anlamlı bir sözcük, Tutucu Masonluk anlayışını benimseyen mason kuruluşlarının ritüellerinde sık sık görülebilir. Buna karşılık Liberal Masonluk anlayışını benimseyen mason kuruluşları ise ritüellerinde dinlerin betimlediği bir Tanrı'yı doğrudan niteleyen terimlere yer vermez.

Bu fark Tutucu Masonlukta dinsel inanca verilen önem ve önceliği yansıtır ama Liberal Masonluğun "dinsizlik" ya da "tanrıtanımazlık" olduğunu göstermez. Çünkü Liberal Masonlukta "Tanrı" kavramını ve düşüncesini yadsıyan hiçbir söz, hiçbir görüş, hiçbir sezdirme yoktur.

Tutucu Masonlukta belirli bir Tanrı inancı ve anlayışının benimsenmesinin zorunlu tutuluşu zaten teist nitelikli bir dinsel inancı olanlarca yadırganmaz. Fakat dindar bir kimsenin inanç ve anlayışları ile ritüellerde nitelikleri belirtilen "Tanrı" kavramı arasında uyuşmazlıklar varsa sorun çıkar. Liberal Masonlukta ritüellerin kapsamında "Tanrı" ya da eş anlamlı sözcüklerin kullanılmasından kaçınılmış olmasının en belli başlı nedeni de budur. Böyle bir çelişki olmayınca, aykırılık da söz konusu değildir.

Liberal Masonluktaki ritüellerde "Tanrı" ya da bununla eş anlamlı bir sözcük olmayışının nedeni, özetle şöyle de açıklanmaktadır: *"Bu sözcük, insanı ister istemez dinsel dogmalara yöneltir. Oysa dinlerde Tanrı kavramı için çizilmiş sınırları ve belirlenmiş kalıpları aşmak, Tanrı'yı kişileştirmekten sakınmak, insanın evrimini göz önünde tutarak Tanrı kavramını yüceltmek gereklidir."*

Tutucu Masonlukta ise şöyle bir görüş benimsenmiştir: *"Tanrı'nın varlığına, onun tüm insanların babası olduğuna, bundan ötürü insanların kardeşliğine inanmayanlar, Masonluğun amaçları doğrultusunda ortak çabayı paylaşamaz ve Masonluğa yararlı olamaz."*

Bu çelişkili görüşler, Masonlukta evrensel boyutta tüm mason kuruluşları için geçerli bir Tanrı anlayışı olmadığını gösterir. Gelenekçi Masonluk bunu "Tanrı" sözcüğü yerene "Yaradan" terimini kullanmakla bir nebze çözümlemiştir.

Buradaki fark ne?.. Bunun yanıtı verilmemiş… Şöyle: "Teizme karşı deizm" yani "bir yaradan var ama sonrasına karışmıyor".

"Evrenin Ulu Mimarı" Kavramı

Bu kavram bu kitabın önceki bölümlerinde ara sıra geçti ama üzerinde biraz daha ayrıntılı durulup, ne anlama gelebildiğini açıklamaya ancak sıra geldi.

Öncelikle şunu belirtmek gerekir:

Bu kavram salt Spekülâtif Masonluğa özgüdür. Başka hiçbir kurumda hatta Masonluk ile benzerlik gösteren (paramasonik) kuruluşlarda bile görülmez. Operatif Masonluk döneminde de yoktu.

Önemi göz önünde tutularak acaba bu da Spekülatif Masonluğun aslında Operatif Masonluğun devamı olmadığının göstergelerinden biri sayılabilir mi?

■ ■ ■

Masonlukta bu kavramın ne anlama gelmek üzere kullanıldığı çok önemlidir. Çünkü bu anlam, benimsenen Masonluk anlayışını da yansıtır.

"Masonlukta Tanrı'ya "Evrenin Ulu Mimarı" denir" biçiminde bir yargı ya da açıklama, bir açıdan bakıldığında göreli doğruluk payı taşısa bile bir başka açıdan bakıldığında yanlıştır.

Masonluktaki "Evrenin Ulu Mimarı" kavramı üzerine önceleri hiçbir yorum yapılmamıştır. 18. yüzyılın ikinci yarısında ortaya birbirinden farklı Masonluk anlayışları çıkmaya başlayınca bu kavramın ne anlama geldiği ya da nasıl yorumlanması gerektiği konusu gündeme gelmiştir.

Bazı mason kuruluşları bu kavramın anlamını her masonun kendi bireysel yorum ve değerlendirmesine bırakırken, bazıları bu belirsizliğe bir son verebilmek için belirgin ve kesin bir açıklama yapılmasını hatta bunun tüzük ve ritüellerde de yer almasını öngörmüştür.

Bunun sonucunda ortaya birbirinden hayli farklı hatta çelişkili yorumlar ve açıklamalar çıkmıştır. Bunların arasında uyuşma sağlanması gereği doğmuştur.

Arta kalan uyuşmazlık ise Masonluğun dünya çapındaki bölünmüşlüğünün göstergelerinden biri olmuştur.

Gelenekçi Masonluğun Anlayışı

Bu kitapta Tutucu Masonluk ile Liberal Masonluğa oranla daha seyrek olarak değindiğimiz Gelenekçi Masonluk ya da Geleneksel Masonluk, "din ve inanç" konusunda Tutucu Masonluk kadar katı değildir. Dinsel temelli kesin bir tanım vermekten sakınır. Fakat çağdaş Masonlukta yapıcılık mesleği ve zanaatından yani Operatif Masonluk döneminden kalma eski geleneklerin değiştirilmeden korunması ve uygulanmasından yanadır.

Operatif Masonluk dönemindeki törelerin temel kaynağının "din" olduğu göz önüne alınırsa, Gelenekçi Masonluğun ister istemez Tutucu Masonluğa daha yakın bir tutumu bulunduğu sonucuna varılır.

Bu tür Masonluğun "Evrenin Ulu Mimarı" kavramı konusundaki yaklaşımı şöyle özetlenebilir:

- "Evrenin Ulu Mimarı" başlı başına bir kavram değildir. Doğrudan "Tanrı" kavramının Masonluğun geleneksel kökeni uyarınca benimsenmiş karşılığı olmak üzere kullanılan bir simgesel terimdir.
- Çağdaş Masonluk nasıl diğer birçok simgesini ve simgesel terimini geleneksel yapıcılık mesleği ve zanaatından almışsa, bu eski ve saygın meslek ve zanaatını günümüze de yansıyan temel niteliğine uygun bir şekilde "Tanrı" kavramının yerine de "Evrenin Ulu Mimarı" terimi getirilmiştir.

Gelenekçi Masonluğun bu yaklaşımı, bazı dillerde Evrenin Ulu Mimarı teriminin tam sözlük karşılığının değilse de dilimize "Varlığın Ulu Yapıcısı" şeklinde çevrilebilecek terimlerin kullanılmasına da neden olmuştur.

Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Büyük Locası'nda ise günümüzde "Yaradan" terimiyle özdeş bir anlama gelmek üzere değerlendirilmektedir. Bu büyük locanın üyesi olan kimi masonlar yazılarında doğrudan "Allah" sözcüğüyle özdeşleştirmişlerdir ama bu onların bireysel değerlendirmesidir.

Yazar, bu terimin tarihsel olarak nereden geldiğine ya da gelmiş olabileceğine ilişkin herhangi bir açıklama vermemiş. Oysa bu da önemli.

Tutucu Masonluğun Anlayışı

Gelenekçi Masonluğun yaklaşımı yorum ve farklı değerlendirmelere açıktır. Tutucu Masonlukta bu yetersiz bulunur. Bu nedenle de "Evrenin Ulu Mimarı" kavramına daha belirgin bir anlam getirilmiştir.

Bu kavramın teist dinlerdeki Tanrı inancı ile uyumlu olması öngörülmüştür.

Bu yaklaşımı şöyle özetleyebiliriz:

- Evrenin Ulu Mimarı tüm evrenin yaratıcısı, düzenleyicisi, tek egemen gücü, yöneticisi ve denetçisidir.
- İnsanların iyi ya da kötü düşünü ve eylemlerini sürekli olarak gözleyen, gerektiğinde ve istediğince ödüllendirip gene gerektiğinde ve istediğince cezalandıran, kimine az kimine çok veren, her zaman ve her yerde bulunan **"Tek ve Yüksek Varlık"**tır.

Böyle olunca Evrenin Ulu Mimarı somut olarak tasarımlanabilir.

Nitekim tasarımlanılmıştır da…

Yanda masonik literatürde çok yerde rastlanan pek ünlü bir resmi (bu kitabın olanakları nedeniyle siyah-beyaz olarak) görüyoruz.

Bu resim 1250 yılı dolaylarında yazılmış olan ***"Bible Moraliseé"*** adlı bir kitaptan alınmış ve Masonluğa mal edilmiş.

■ ■ ■

Tutucu Masonluk anlayışını benimseyerek çalışan kuruluşların ritüellerinde bazı zaman doğrudan "Tanrı" anlamına gelmek üzere "Evrenin Ulu Mimarı" terimi, bazı zaman ise doğrudan "Tanrı" ya da bununla eş anlamlı sözcükler kullanılır.

Bu uygulama her iki kavramın özdeş tutulmadığı izlenimini verir.

Ancak bu konuda şöyle bir açıklama vardır:

> *"Tanrı sözcüğü somut değil soyuttur ve çok genel anlamlıdır. Birçok dinde ve inançta Tanrı sözcüğü ya da bunun o dildeki karşılığı kullanılınca bundan farklı şey anlaşılır. Oysa Masonlukta inanılarak bağlanılması gereken Tanrı kavramı farklı bir anlama çekilmemeli, yanlış yorum yapılmamalıdır. Masonlukta inanılan Tanrı, bir bakıma insan niteliğinde fakat kesinlikle insanüstü tek varlıktır. Bu kavram ancak böylece somutlaştırılabilir."*

Liberal Masonluğun Anlayışı

Gerek Gelenekçi ya da Geleneksel Masonluğun gerekse Tutucu Masonluğun açıklamaları, Liberal ya da Özgürlükçü Masonlukta uygun bulunmaz.

Gerçi masonların bireysel olarak "Evrenin Ulu Mimarı" kavramıyla kendi inançlarına göre bir "Tanrı" kavramını özdeşleştirmelerine karşı çıkılmaz ama bu özdeşleştirmenin tüm mason topluluğuna mal edilmesi, genel geçerli olarak sayılmasına karşı çıkılır.

Liberal Masonluğun bu konudaki yaklaşımını da şöyle özetleyebiliriz:

- Dinsel inançları farklı olan masonlar, "Tanrı" kavramı üzerinde uyuşma sağlayamayabilir. Bu yüzden bu konu üzerinde tartışma açılmamalıdır.

  Fakat aynı masonlar "Evrenin Ulu Mimarı" kavramında birleşebilir. Çünkü bu kavram, hiçbir inancı önermez ve tutmaz. Her tür inançtaki "Tanrı" kavramını temsil eden bir **"simgesel terim"** olarak benimsenebilir.

- Evrenin Ulu Mimarı her masonun kendi düşüncelerine, kendi inançlarına, kendi sezgilerine göre tam ve kesin bir vicdan özgürlüğü ile tanımlayıp yorumlayabileceği bir yüce ilkedir. İstenirse bu ilke **"evrimin doruğu"** olarak da nitelenebilir.

  Dolayısıyla bu kavram herhangi bir dinin ya da inancın tekeline sığamaz. Kesin tanımlara bağlanmasından, özellikle insanlara özgü olan kişisel niteliklerle donatılmasından kaçınmak gerekir. Sadece bir **"simgesel terim"** olarak benimsenmelidir.

Liberal Masonluğu "aşırı" diyebileceğimiz bir tutumla benimseyen bazı mason kuruluşlarında ise (örneğin Fransa Büyük Doğusu'nda) Evrenin Ulu Mimarı kavramı kaldırılmıştır. Onların ritüellerinde dinsel nitelikli bir çağrışım yapabilecek hiçbir terim yoktur.

Anglosakson Masonluğu topluluğunda bu tutumu benimseyen obediyansların düzensiz (gayri muntazam) sayılışının nedenlerinden biri de budur.

Yazar, bu konuyu burada bitirmiş. Fakat az önce belirtilmiş olduğu üzere, bu kavramın olası tarihsel kökeni üzerinde hiçbir açıklama vermemiş, yorum yapmamış. Eleştirel açıdan, bu eksikliğin tamamlanması gerekiyor.

Spekülatif Masonluğun ilk düzenli örgütü olan Londra Büyük Locası 1717 yılında kurulurken, ritüellerinin kapsamı bakımından, özellikle "Royal Society" kurumundaki alşimist (simyacı) ilke ve tasarımlardan geniş ölçüde etkilenmişti. Bu bağlamda 1703 yılında o kurumun başına getirilmiş olan ünlü bilim adamı Sir Isaac Newton'un da önemli payı vardı. Newton, bir bilim adamı olduğu kadar, tarihin gelmiş geçmiş en önemli alşimistlerinden biriydi. Kendine özgü bir de felsefesi vardı. Bu bağlamda "Evrenin Ulu Mühendisi" anlamına gelen bir terim kullanmıştı. Spekülatif Masonluk oluşturulurken, örgütsel tarzını sözüm ona Operatif Masonluk üzerine yerleştirip, simgesel öğelerinin çoğunun bina yapıcılığı mesleğinden aldığı için, sonraki yıllarda Newton'un kullanmış olduğu terimdeki mühendis sözcüğü "mimar"a dönüştürüldü.

GİZEMCİLİK VE MASONLUK

Açıklanmayan soyut bilgiye "**gizem"** denir.

Gizem, bir bakıma "sır" sözcüğü ile yakın anlamlıdır. Kimileri "giz" sözcüğünü kullanmayı yeğler. Ancak özellikle düşünü ve felsefe alanında kullanılan "gizem" sözcüğü, "sır" ya da "giz" sözcüğünün nesnel ve somut olarak nitelediği anlamın tümünü kapsamamaktadır.

Sıradan olmayan, dinsel, kutsal ya da herkesin anlayamayacağı ölçüde derin anlamlı bir bilgi açıklanmayarak gizli tutulacak olursa, buna "gizem" denir.

Bir olay, bir uygulama, bir konuşma, bir karar, bir yazı, bir şekil, bir nesne ve bunlara benzer somut olgular kapalı bir topluluk içinde tutulup başkalarına anlatılmıyor ya da gösterilmiyorsa. bunlara ilişkin bilgilere gizem değil "sır" ya da "gizli bilgi" denilmesi daha uygun düşer.

Buna karşılık bir sözün, bir yazının, bir uygulamanın, bir şeklin ve bir olayın dışa yansıyışından farklı olarak içrek bir anlamı varsa ya da bunlardan herhangi birine özel olarak içrek bir anlam verilmişse, başkalarına açıklanmayan bu içrek anlam "gizem"dir.

Nitekim bu nedenle bir ailenin, bir şirketin, bir devlet organının sırları olabilir ama gizemleri yoktur. Fakat bir mesleğin, bir sanatın, bir felsefî ekolün, hele ezoterik sistemde çalışan bir kurumun sırlarından değil gizemlerinden söz etmek daha uygundur.

"Sır" ve "gizem" sözcükleri, aralarında böyle bir fark belirtilerek tanımlanınca, çağdaş Masonluğun genelde kendine özgü birtakım sırları olmadığı, ancak gizemlerinin bulunabileceği söylenebilir.

■ ■ ■

Bir mason kuruluşunun da örgütsel nitelikli sırları olabilir. Ancak iş ritüele gelince, Masonluğun her bir derecesinde o dereceye özgü gizemler vardır.

"Gizem" sözcüğünden türeyen "gizemci" sıfatı **"mistik"** sıfatının, "Gizemcilik" ise **"Mistisizm"**in karşılığıdır.

Ancak Masonluktaki ritüelik gizemler Masonluğu genelde "gizemci" nitelikli bir kurum yapmaz.

Gizemcilik ya da Mistisizm, öncelikle bir dinsel bağlantıyı çağrıştırır. Dinsel bakımdan ele alındığında, "halka açık olan dinlerde belirtilmiş olan tapınma yöntemlerini değil kendine özgü ezoterik yöntemleri uygulayan inançsal dünya görüşleri ve bunlara ilişkin felsefe sistemlerinin genel adı" olarak tanımlanabilir.

Ancak Gizemciliğin salt dinsel nitelikli olması hatta mutlaka bir inançsal nitelik taşıması da zorunlu değildir. Hiçbir dinsel ya da inançsal nitelik taşımayan bir Gizemcilikten de söz edilebilir.

Gizemci bir nitelik taşıyan Antikçağ kurumlarından ve bunların öğretilerinden söz edilirken de Türkçede doğrudan "gizem" sözcüğü değil, batı dillerinden dönüştürme **"mister"** sözcüğü kullanılmaktadır. Bu ise özel bir anlam yansıtır.

Gizemciliğin temeli Antikçağdaki bazı inanç ve ahlâk sistemlerinde atılmıştır. Eski Mısır'da Hermetizm, Eski Çin'de Konfüçyanizm ve Taoizm, Eski Hint'de Brahmanizm, Eski Yunan'da Orfizm ve Pisagorculuk bunlardan bazılarıdır.

Antikçağdaki Gizemciliğin de genel olarak doğrudan bir dinsel inanç ya da ahlâk sistemi niteliği taşıdığı görülür. Teist nitelikli dinlerin kurulmasıyla birlikte ise Gizemcilikte de tarz değişiklikleri ortaya çıkmıştır.

Teist dinlerin en önemli ortak özelliği evreni yaratan ve yöneten, geçmişe ve geleceğe egemen olan, insana dünyadaki yaşamına göre belki bu dünyada belki öteki dünyada ödül ya da ceza veren bir Tanrı'nın varlığına, onun "vahiy" yoluyla göndermiş olduğu buyruklarına inanmak zorunluluğudur. Bu zorunluluğa, tapınma yükümlülüklerinin yerine getirilmesi eklenir.

Bunlar daha önce de anlatılmıştı.

Gizemciler (Mistikler), Tanrı'nın varlığını ve yaratıcı gücünü yadsımaz ama onun varsayımsal egemenliği altında yaşayıp yine onun dileğince gerçekleşecek bir "ölüm sonrası"na hazırlanma zorunluluğunu benimsemez. Bunun akıl verileri ile bağdaşmadığını, dinlerde "gerçek" denilenlerin **"asıl gerçek"** olmadığını, bunların ardında doğa ile bağlantılı gizli anlamlar bulunduğunu, insanın durup dururken bunları anlayamayacağını ama bireysel buyrultusuyla, aklını kullanarak, çaba göstererek araştırıp bulması, öğrenmesi gerektiğini savunurlar.

"Tanrı'ya tapınma" yerine yaşam süresinde **"Tanrı'yı kavrama"**, **"Tanrı'ya ulaşma"** ve sonunda **"Tanrı ile bütünleşme"** amacını güderler. Bu nedenle "Kutsal Kitaplar"ı birer "Tanrı buyruğu" olarak değil, aslında iç ve öz anlamlarına varılması gereken, gerçeğin yolunu gösteren değerli rehberler olarak benimserler.

Zorunlu sayıldığı için gönülsüzcesine de yapılabilen ve çoğu kez bir gösterişe dönüşen tapınma yerine, **"gönül bağlantısı"**nı gerekli görürler.

Doğanın gerçeklerinin araştırılıp bulunmasında özellikle **"sezgi"** (feraset) yöntemlerine ağırlık verirler.

■ ■ ■

Tarih boyunca dinden ve inançtan soyutlanarak gerçekleri bulmak, doğanın ve evrenin sırlarını çözmek, insanı bilgisel ve töresel yönden yetkinleştirmek, insanlara daha sağlıklı ve daha uzun yaşam sağlamak gibi amaçlar edinmiş gizemci ekol ve kurumlar da görülmüştür. Dinsel nitelikli olmayan bu kurumlarda, **"doğaüstü"** olarak nitelenen birtakım varlık ve güçlerle ilişki kurmak, insanın gizil (potansiyel) yeteneklerini bilinçaltından kurtarıp bunları buyrultularıyla kullanabilmelerini sağlamaya çalışmak en önde gelen uğraşılar olmuştur.

Birtakım gizemci kurumlarda halk arasında "medyum" olarak anılan aracı kişilerin yaptıkları da budur. Bu tür uğraşıların uzantısında, **"Gizlicilik"** yani Okültizm yer alır. Bu nedenle de salt Gizemcilik ile Okültizm arasında ayırım yapabilmek güçtür.

Dinsel Nitelikli Gizemcilik

Semavî (göksel) dinlerin her birinin kapsamında bir gizemcilik akımı doğmuştur. Bunlar Musevîlikte "Kabala", Hıristiyanlıkta "Gnoz", Müslümanlıkta "Tasavvuf" olarak anılır.

Bu kitabın Masonluğa benzer kurumları konu alan 13. bölümünde "Tasavvuf" üzerinde yeterince durmuştuk. Burada ise Kabala ve Gnoz üzerinde özet bilgiler vereceğiz. Masonluk Hıristiyan dünyasında doğup gelişmiş olduğundan, genel dünya görüşü üzerinde bunların daha çok etkisi vardır. Ancak bundan ötürü Tasavvuf'tan hiç esinlenilmemiş olduğu gibi bir izlenim edinilmesin…

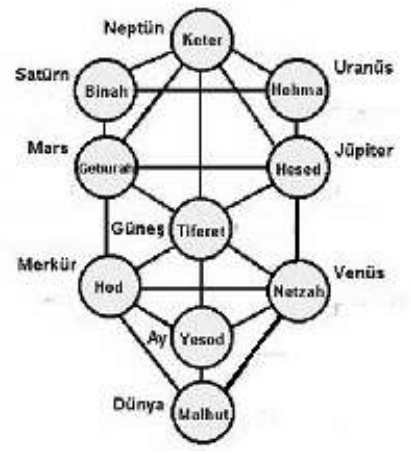
Kabala Nedir?

Ne zaman doğmuş ve nasıl gelişmiş olduğu tam ve kesin bir şekilde bilinmeyen Kabala, özellikle Musevîlik ile bağlantılı olmak üzere metafizik nitelikli, kendine özgü bir ezoterik sistemi olan bir gizemci felsefenin genel adıdır. Kimi yerde "Yahudi Gizemciliği" olarak da nitelenir ama bu yanlış bir tanımdır çünkü Musevîlik ile Yahudilik aynı şey değildir.* Bu yanılgı, özgün yazımlarında Aramî ve İbranî alfabelerinin kullanılmış olmasından ileri gelir. İçerdiği öğelerden birçoğu ise Tevrat'ın ortaya çıkışından çok daha eski tarihlidir. Bu konuya ilişkin bilimsel araştırmalarda varılmış sonuca göre Kabala'nın oluşturulmasında özellikle doğunun gizemci ekollerinden esinlenilmiştir. Çok önemli bir öğesi olan öğrenim yönteminin ilkesi şöyle özetlenir:

"Kabala öğretilmez; öğrenilir. Kabala'nın bilgileri verilmez; alınır."

Evrenin oluşturulmasına ilişkin "Kabalistik kuram", Kabalanın öğretilerinin en önemli bölümüdür. Bu kuram, teist nitelikli dinlerde benimsenen ve özgün anlatımı Tevrat'ın Türkçede ***"Tekvin"*** başlığını taşıyan ilk bölümünde yer alan "yaratılış öyküsü"nden çok farklıdır.

Kabalaya göre yaratılışın başında hem özdeksel (maddî) hem tinsel (manevî) nitelikli oluşumlar doğmuştur. Topluca **"Sefirot"** (daireler ya da yörüngeler) olarak anılırlar. Toplam 32 sefirot vardır. İlk onu Güneş Sistemi'ni, diğerleri uzaydaki öteki yıldız kümelerini temsil eder ve İbranî alfabesinin 22 harfinin, aynı zamanda 22 sayının karşılığı olur.

Bu kuram ya da öğreti, Kabalanın eski astrolojik inançlarla yakın bir bağlantısının bulunduğunu ortaya koyar. Dolayısıyla astroloji üzerinde de durmamız gerekiyor.

---

* Musevîlik, Tevrat'ın ilk beş kitabını esas alın bir inançtır. İsteyen inanır ve Musevî olabilir. Yahudilik ise bir din kitabı olarak Tevrat'tan çok daha sonra yazılmış olan Talmud üzerine kuruludur ve sadece Yahudi soyundan gelenlerin dinsel inancıdır.

Astrolojiden söz edilince, çoğu kimse bunu hemen "fal" ile bağdaştırır. Bu çağrışımsal bağdaştırmanın nedeni astrolojinin fal bakmakta çok yaygın olarak kullanılmış olmasıdır. Bunu yapanlar, böylelikle fala âdeta bir bilimsel içerik kazandırmaya çalışmıştır.

Ancak astroloji kesinlikle fal ile eş anlamlı ya da özdeş değildir; sonradan astronominin doğuşunda bir temel taşı olan, ancak kendiliği bakımından gizemci nitelikli bir eski uzay bilimidir.

Aynı şey Alşimi (Simya) için de söylenebilir. O da çağdaş kimyanın doğmasına neden olan, gene gizemci, gene metafizik nitelikli bir eski doğa bilimidir.

Bunların her ikisi de Masonlukta değil ama Masonluğa benzer (paramasonik) nitelikli birçok kurumda önemli yer tutmuştur.

Kabalistik yaratılış kuramındaki her bir yörünge hem bir nesnenin, hem bir olgunun, hem bir niteliğin hem de soyut bir düşünsel kavramın karşılığıdır. İlk on yörünge birleştiğinde "yaşam" kavramı oluşur. Diğer 22 sefirotun sayısal değerlendirilmesinin en ilginç yönü, aynı sayıya varan iki ayrı sözcüğün yakın anlam taşımasıdır. Bu yakınlık sözlük anlamında olabileceği gibi simgesel ya da gizemsel bir anlamda da olabilir. Kabalanın asıl öğretisini edinmek için bunu çözümlemek gerekir.

Harflerin ve sözcüklerin sayılarla değerlendirilmesi salt Kabalaya özgü değildir. Aynı yöntem gerek İslâm gerekse Hıristiyan gizemciliğinde kullanılmıştır. Eski Türkçede "ebcet hesabı" olarak anılmış olan ve çoğu kez okült bir nitelik taşımak üzere kullanılmış bu yönteme genel olarak **"numeroloji"** denir.

Kabaladaki bilgi irdelemesinin neredeyse tümü numeroloji yöntemi üzerine kuruludur. Bu yüzden, numerolojiyi kullanmayı bilmeyen bir kişinin kabalistik bilgileri edinmesi olanaksızdır. Böylece Kabala, Musevî dininden uzaklaşır. Doğunun eski gizemci inanç sistemleriyle, özellikle "Mazdaizm" ile çok daha iyi bağdaşır.

Gnoz

Yunancadaki "gnosis" sözcüğünden türetilmiş olan Gnoz, bir doğaüstü ya da dinsel ve sezgisel nitelikli bilgi kavramını dile getirir. Çok sayıda gizemci nitelikli inanç sistemini ve öğretiyi kapsar. Sözlüklerde, gizemsel ve sezgisel bir yöntemle "saltık bilgi"ye ulaşılabileceğini savunan sistem ve öğretilere **"Gnostizm"** denir. Türkçede **"Bilinircilik"** olarak da geçer.

Gnoz, Antik Yunan felsefesini Hıristiyanlık ile bağdaştırmaya çalışmış olan düşünürlerin oluşturduğu bir tür tarikatı nitelemek üzere de kullanılmıştır. **"Gnostikler"** denilen düşünürler, insanın erişebileceğini savundukları "bilgi"nin kutsal kitaplardaki dinsel bilgilerden çok daha üstün olduğunu ileri sürmüştür. Hıristiyanlığın dogmalarından birçoğunu yadsıdıkları için Katolik Kilisesi tarafından "sapkın" olmakla suçlanmışlardır.

Antik Misterler

Antikçağın özellikle Anadolu, Yunanistan, Mezopotamya ve İran kaynaklı gizemci nitelikli kurumları ve bunların öğretileri genelde "Antik Misterler" olarak anılır.

Bu kurumların ortak özelliklerini şöyle özetleyebiliriz:

- Öğretinin verilmesinde ezoterik yöntem uygulanırdı. Kuruma girerken çok uzun süren, beklenmedik olaylarla dolu zorlu sınavlardan geçilirdi.
- Öğretinin temelinde genellikle dinsel kaynaklı bir efsane ya da mit yer alırdı. Bu öyküde haksızca öldürülen bir kahramanın ya tanrılar tarafından diriltilmesi ya da tanrısallaşarak ölümsüzlüğe kavuşması anlatılırdı.
- Bu diriliş ya da ölümsüzleşme olayı, belirli zamanlarda düzenlenen şenliklerle kutlanırdı.

Antik Misterlerin, Masonluk ile bağlantılı olmak üzere en önemlileri şöyledir:

- Adonis Misterleri
- Attis Misterleri
- Dionysos Misterleri
- Eleusis Misterleri
- Hint Misterleri
- Mısır Misterleri (İsis, Osiris ve Serapis Misterleri)
- Mitra Misterleri
- Orfe Misterleri

Dürzîler

Hıristiyanlığın Roma İmparatorluğu'nun resmî dini olarak benimsenmesinden sonra Gnostiklere hiç göz açtırılmamıştı. Daha sonra oluşan Katolik Kilisesi, bu bağlamda çok sert önlemlere başvurmuştu. Buna karşın, Ortaçağdaki şövalyelik örgütlerinin birçoğu, doğrudan papaya bağlı olsalar da aslında Katolik mezhebinin dogmalarından çok Gnostisizme eğilimliydi. (Masonlukla benzerliği olan kurumları incelediğimiz 13. bölümde bu örgütlerden bazılarına değinmiştik.)

İşin ilginç yanı, bu örgütlerin Gnostiklerin asıl parlak döneminden yaklaşık on yüzyıl sonra, Haçlı seferleri ile birlikte ortaya çıkmış olmasıdır. Tarihçiler, bunun nedenini Haçlı seferlerine katılan ve sonradan oralarda yerleşip kalan şövalyelerin Akdeniz doğusunda Dürzîler ile kurmuş oldukları yakın kültür alışverişine bağlar. Hıristiyanlık batıya ve kuzeye doğru yayılırken, asıl doğmuş olduğu yörelerde (Ortadoğu ve Anadolu'da) Gnoz kendi içine kapanıp kalmış, etnik topluluklarca ezoterik düzende korunarak yaşatılmıştır.

İşte bu etnik topluluklardan biri olan Dürzîler, Lübnan Dağları ve çevresinde yaşar, genellikle orman ürünlerini işlemekle geçinir, kendilerine özgü inançları ve töreleri sıkıca korurdu. Soy kökenlerine ilişkin bir varsayıma göre Asurlardan, kimi etnograflara göre Fenikelilerden kalmaydılar. "Dürzî" adının, Zerdüşt'ün özgün adı olan "Darusi"den alınma olduğu da söylenir.

Dürzîlerin inanç ve töreleri, Hıristiyanlıktan çok İslâm dinine yakındır ama Musevîliğin ve Mazdaizmin etkilerini de taşımaktan geri kalmaz. İnançlarının tümü gizemcidir. Gerek Gnostisizm gerekse Tasavvuf ile benzerlikler gösterir. Çok gizli tutulmuş olduğu için ayrıntıları elde edilememiş olan öğretilerinin Kabala ile de ortak yanları bulunması olasıdır. En önemli inanç öğelerinden birinin, "Tanrı'ya tapınma" yerine **"bedensel ve zihinsel çalışma ile Tanrı'ya yönelmek"** olduğu bilinmektedir.

Nitekim Dürzîler, tarihte görülmüş en çalışkan etnik topluluklardan biri olarak gösterilir. Masonlukta da bazı ritüellerde geçen Latince **"Laborare est Orare"** (Çalışmak tapınmadır) sözünün Dürzî inançlarından alınma olduğu bile söylenir.

Kim bilir belki bu nedenle 13. bölümü düzenlerken Dürzîler'den de orada söz etmek daha doğru olurdu.

Masonluğun Gizemciliğe Benzer Yanları

Tüm gizemci ekol ve kurumların çalışmaları, Masonlukta olduğu gibi kapalı bir örgütlenme içinde ve bir derece silsilesine uyularak verilir. Bu, ezoterik sistemin gereğidir. Ancak bu sadece görünüşteki benzerliktir. Görüş ve anlayış bakımından benzerlikler ayrıdır.

Birçok mason ritinin çeşitli derecelerinin ritüelleri incelendiğinde Tasavvuftan, Gnostisizmden, Ortaçağın şövalyelik örgütlerinden, yer yer de Kabala ve Dürzîler'den alıntılar ile esinlenmeler görülür. Hermetizm, Pisagorculuk ve Antik Misterler, Masonluğu çok daha fazla etkilemiştir. Özellikle "dinsel gizemcilik" ile çağdaş Masonluk arasında şu tür benzerlikler bulunduğu söylenebilir:

- Dinlerde özgün olmayıp sonradan ortaya çıkarılmış olan, nedeni ve niçini sorulamayan, olduğu gibi uyulması ve uygulanması zorunlu görülen, akıl ve mantık ile çelişkili dogmatik kurallar benimsenemez.
- Gerçeklere ulaşılmasında en etkili ve en doğru yol "akıl yolu"dur. Bu yolun doğal sonucu olarak, dinsel dogmalarla çelişmekte olsalar bile bilime, bilimsel yönteme ve bilimsel verilere güvenmek gerekir.
- Bireysel olgunluğun en önemli ürünlerinden biri, içtepisel *(insiyakî)* olarak ya da baskı ve zorunluluk altında değil, bilinçli bir tutumla ve içtenlikle duyumsayarak sevebilmektir.

Gizemcilik ile Masonluk Arasındaki Çelişkiler

Gizemcilikte ve Masonlukta özdeş sözcükler kullanıldığı, birbirine benzer ilke ve yöntemler önerildiği görülebilir. Ancak bu sözcüklerin anlamlandırılmaları ile ilkelerin ve yöntemlerin ayrıntıları arasında hiç de küçümsenemeyecek farklılıklar hatta çelişkiler vardır.

Gelin bu farklılık ve çelişkilerden bazılarını, ayrı konu başlıkları altında görelim.

Akıl

Gizemcilikte aklın izleyeceği yol ve akıl yürütmenin yöneldiği amaç önceden belirlenmiştir. Bir diğer deyişle dogmalar yadsınır ve akıl kullanmak öğütlenir ama aklın nasıl kullanılacağı da belirli kurallara ve yöntemlere bağlanır.

Masonlukta **"aklın özgürlüğü**"ne hiçbir sınır çizilmemiştir. Sınırlandırılmamış olan akıl yolu gizemcilikteki belirli kalıplara uymaz.

Bilim

Gizemcilikte öğrenilmesi ve edinilmesi öğütlenen bilim ile Masonlukta üzerinde duyarlılıkla durulan bilim farklı şeylerdir.

Gizemcilikte bağlanılan bilim, gizli ve sezgisel anlamları çıkarmanın bilimidir. Bu bilimlerin kapsamında uygulanan deneyler, düşünsel ve ruhsal nitelikli, **"bireysel yetkinleşme**"yi amaçlayan deneylerdir. Gizemcilik bu tür bir bilim ile doğrudan uğraşır.

Masonlukta bilim bir uğraşı alanı değildir; yalnızca gerçeklerin araştırılmasında kullanılması gereken bir öğe, bir temel dayanak, bir yol göstericidir.

Üstelik Masonlukta güvenilen ve üzerinde durulan bilimin özelliklerini şöyle listelesek, çok daha anlaşılır olacak:

- Nesnel *(objektif)* niteliklidir.
- Gözlem ve deneylere dayanır.
- Eleştirilebilir, tartışılabilir, sınanabilir.
- Akıl yoluyla çözümlenebilir ya da çözümlenmesi olanağı vardır.
- Yasaları hiçbir zaman kesin ve son değil, değişim ve gelişime elverişlidir.
- Yalnızca bireye değil insanlığa yarar sağlar; böylelikle de yalnızca bireyi değil insanlığı **"evrim"**e yöneltir.
- Kesin ve mutlak olmayan, göreli ve çağdaş **Pozitif Bilim**'dir.

Kimileri "bilim"in bu tanımını yadsımaz ve bunun karşısına Osmanlıcadaki "ilim" sözcüğünü koyarak farklı anlamlarda kullanır.

Kim bilir belki o durumda Gizemcilikte geçerli olanın **"ilim"**, Masonlukta geçerli olanın **"bilim"** olduğu söylenebilir. Ancak bu da bir kelime oyunundan başka bir şey olmaz. Kimileri farklı biçimde değerlendirse de kökleri farklı olan bu iki sözcük eş anlamlıdır.

Bilgelik (Hikmet)

Masonlukta çok önemli olan bu kavramın genel geçerli kısa tanımını hatırlayalım: **"Bilgi ile erdemin birleşimi"**.

Bu tanım Gizemcilikte de geçerli ve bir kavram olarak önemlidir.

Ancak Gizemcilikte bilgelik, tümüyle kişiye özeldir. Bilge kişi, tümüyle içine kapanıktır; bir diğer deyişle "miskin"dir. Bu niteliğinin topluma herhangi bir yararının olması gerekmez.

Hani Masonlukta da "bireysel gelişim"den söz edilir ya…

Gizemcilikte bu sadece birey içindir. Oysa Masonlukta bunun birey kadar toplum ve insanlık için olması öngörülür.

Gerçek

Gizemcilikte egemenlik gizemler ile bilinmezlerdedir. Bunların ardında ancak sezgisel yöntemlerle ulaşılabilecek olan **"tanrısal gerçek"** vardır.

Masonlukta ise, bilimsel yöntem uygulanarak göreli (nispî/rölatif) doğrulukları kanıtlanmış, yeniden sınamalardan geçecek olan "**somut ve nesnel gerçekler"**in egemenliği benimsenir.

Sevgi

Gizemcilikte sevgi, bir tür "vecd" yoluyla erişilmesi öngörülen, **"saltık varlık"** kavramıyla nitelenen bir ülküye yöneliktir. Bu sevginin sonucunda bireyin öz varlığının arınacağı, böylelikle yetkinliğe erişmenin sağlanacağı öngörülür.

Masonlukta hepimize aşılanmasına çalışılan sevgi, bireylerin ve toplumların gönenç (refah) ve mutluluklarına yöneliktir. Doğaya ve insanlığa dönük, bilinçlive etkin (aktif) bir sevgidir.

Erek ve Mutluluk

Gizemcilik, bireyin ve toplumun uygarlığını, tüm insanlar için toplu ve ortak mutluluğu önemsemez hatta umursamaz.

Aslında gizemcilikte böyle bir amaç doğrultusunda çaba gösterilmesi gereksiz sayılmaz ama ilgi alanı olmadığı için önerilmez ve üzerinde durulmaz.

Bireylerin başkalarına, çevrelerine, toplumlarına, giderek tüm insanlığa yararlı olmaları, diğer insanların da mutluluğuna katkıda bulunmaları hiç de ilgi konusu değildir.

Yalnızca temiz yürekli, iyi ahlâklı, olgun insanlar olarak yetişmeleri önemli ve gerekli tutulur. Bireyin mutlu olması bir yana dursun, mutlu olmaktan kaçınması daha çok önemsenir.

Masonlukta ise bir **"evrensel insanlık ülküsü"**nin peşinde koşulmaktadır. Bireysel gelişim ve yetkinleşme doğrultusunda ilerleme bireysel boyutta kalmak üzere değil bireyin çevresi, toplumu ve tüm insanlık için önemlidir. Bireyin kendi içine kapanık, miskin olması değil, başkaları için de yararlı, özverili, örnek ve girişken olması, bundan mutluluk edinmesi istenmektedir.